

Сергій А. Єрохін¹, Олена А. Овечкіна², Олексій Ю. Браславець³
**ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ
АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Стаття присвячена питанню створення міждисциплінарної платформи розробки методології податкового менеджменту з метою гармонізації внутрішньо національних та зовнішніх податкових відносин. Показано, що теорія податкового менеджменту понині базується на концептуальних засадах монодисциплінарних методах дослідження, межі застосування яких не дозволяють розділити проблеми внутрішньої і зовнішньої гармонізації національних податкових відносин та використати дослідницький потенціал інших галузей знань для їх розв'язання. Підкреслена необхідність поєднання дослідницьких можливостей соціокультурного, економіко-психологічного, біхевіористичного, інституційно-правового міждисциплінарних підходів та значущість створення міждисциплінарної платформи вивчення й моделювання національних податкових відносин та відповідних механізмів їх реалізації. Зроблено висновок про те, що сукупний науковий потенціал міждисциплінарних підходів дозволить розробити заходи щодо гармонізації не лише їх податкових, але й бюджетних, господарських, виробничих тощо відносин всіх інституційно-персоніфікованих суб'єктів національної економіки.

Ключові слова: податковий менеджмент, система податкових відносин, внутрішня і зовнішня гармонізація, монодисциплінарні методи, міждисциплінарний підхід, дослідницький потенціал, міждисциплінарна платформа.

Лім. 24.

DOI: 10.32752/1993-6788-2022-1-255-15-23

Serhii A. Ierokhin, Olena A. Oviechkina, Oleksiy Yu. Braslavets
**PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL
FOUNDATIONS OF TAX MANAGEMENT:
AN INTERDISCIPLINARY ASPECT OF RESEARCH**

The article is devoted to the issue of creating an interdisciplinary platform for the development of tax management methodology with the aim of harmonizing internal and external tax relations. It is shown that the theory of tax management is currently based on the conceptual foundations of monodisciplinary research methods, the limits of which do not allow to separate the problems of internal and external harmonization of national tax relations and to use the research potential of other fields of knowledge to solve them. The necessity of combining the research capabilities of socio-cultural, economic-psychological, behavioral, institutional-legal interdisciplinary approaches and the importance of creating an interdisciplinary platform for studying and modeling national tax relations and the relevant mechanisms for their implementation are emphasized. It was concluded that the combined scientific potential of interdisciplinary approaches will allow to develop measures to harmonize not only their tax, but also budgetary, economic, production, etc. relations of all institutionally-personified subjects of the national economy.

Keywords: tax management, system of tax relations, internal and external harmonization, monodisciplinary methods, interdisciplinary approach, research potential, interdisciplinary platform.

Peer-reviewed, approved and placed: 11.09.2022.

¹ National Academy of Management. Ukraine.

² Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. Ukraine.

³ National Academy of Management. Ukraine.

Постановка проблеми. Вивчення особливостей сучасної вітчизняної системи оподаткування, механізмів та соціально-економічних наслідків її дії залишається важливою дослідницькою проблемою вчених багатьох галузей знань. Серед означених дослідницьких аспектів питання щодо підвищення ефективності податкового менеджменту отримують особливу увагу економістів, правознавців, соціологів, психологів, які з різних сторін зрештою з'ясовують причини, чинники, мотиви, технологічний інструментарій управлінських рішень інституціонально-персоніфікованих суб'єктів щодо стягнення, сплати/несплати податків, використання акумульованих податкових платежів, тощо [1; 2].

З цього можна зауважити, що теорія податкового менеджменту достатньо активно розробляється фахівцями щодо різних аспектів управлінсько-господарських відносин у податковій сфері національної економічної системи. Отримані результати теоретико-аналітичних досліджень податкової практики інституціоналізувались, як відомо, в основних статтях нового Податкового кодексу, перші етапи дії якого виявили, як відмічають С. Левицька та А. Цимбалюк, низку ключових моментів, яким потрібно приділити першочергову увагу, як то: відпрацювання нових механізмів системного виявлення фактів зловживань та корупції (як з боку платників податків, так і контролюючих органів) через недостатню дієвість існуючих технологій; актуалізація проведення систематичного професійного аналізу ефективності практичного застосування окремих процедур оподаткування та їх результатів; забезпечення оперативного реагування на невідповідність отриманих результатів запланованим та внесення відповідних змін та доповнень у Податковий кодекс [3].

Зважаючи на сказане, слід відзначити, що проблеми організації взаємовигідних і відповідальних взаємовідносин учасників податкового процесу не є остаточно вирішеними, тим більше, інтеграція України в ЄС порушує ще питання гармонізації податкових систем різних країн у правовому та економічному аспектах та визначення участі нашої країни у цьому процесі. Розв'язання означених проблем внутрішньої і зовнішньої гармонізації податкових відносин, їх впорядкування, збалансування, вимагає інтенсифікації дослідницької роботи щодо вдосконалення концептуально-методологічних основ та методичного інструментарію вітчизняного податкового менеджменту.

Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності створення міждисциплінарної платформи дослідження теоретичних і практичних питань податкового менеджменту з метою гармонізації внутрішньо національних податкових відносин.

Основні результати дослідження. Деякими вченими при дослідженні і термінологічному визначенні податкового менеджменту робиться акцент на такій його складовій, як планування податків, що тісно пов'язується з податковим адмініструванням, більш того податковий менеджмент певним чином отожденоється з податковим адмініструванням [4; 5; 6].

Більш розширене трактування податкового менеджменту як комплексу складових щодо організації, планування, мотивації, регулювання податкових відносин представлено у наукових працях українських вчених О. Замасло,

О. Сидорович, А. Крисоватого, В. Валігури, В. Гончарової, та ін. [1; 2; 7; 8]. В працях цих вчених зокрема зауважується, що гармонізація податкової системи зі збалансованими принципами організації податкових відносин, інституційно визначеними і закріпленими у праві нормами податкової поведінки макроінституціональних (держави), мікроінституціональних (підприємств) та персоніфікованих (домогосподарств, індивідів) суб'єктів, механізмами планування податків, їх стягування і контролю за виконанням податкових зобов'язань, має відбуватися в руслі проведення виваженої фінансової політики, яка, за визначенням О. Замасло, є сукупністю «...заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат шляхом впливу на стан господарської кон'юнктури, перерозподілу національного доходу, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм» [1, с.37].

Ми вважаємо, за умов визнання трирівневої структури системи податкових відносин, доцільними з методологічної точки зору, є висновки багатьох вчених щодо необхідності розглядати податковий менеджмент за рівнями: державного податкового менеджменту з головною інтегративною функцією; корпоративного менеджменту підприємств (організацій); персонального менеджменту домогосподарств, індивідів [3; 9, с.155]. Цим зауваженням ми прагнемо ще раз підкреслити методологічну значущість однієї з дефініцій поняття «державний податковий менеджмент», наданої у підручнику Ю. Іванова, А. Крисоватого, О. Десятнюк, стосовно того, що це процес впливу держави через податки й оподаткування на поведінку суб'єктів господарювання й населення за допомогою податкового адміністрування, податкового планування, податкового регулювання й податкового контролю з кінцевою метою — забезпечення оптимального й ефективного економічного й соціального розвитку суспільства [10].

Наведене визначення податкового менеджменту як комплексу податково-фінансових впливів може, на нашу думку, розкрити свій незадіяний методологічний потенціал при з'ясуванні заходів щодо гармонізації сформованих податкових відносин, підвищення їх ефективності і результативності. Ми схильні погодитися з багатьма вченими щодо висновків про необхідність розробки й впровадження таких «першочергових напрямків гармонізації податкових відносин», як: «зближення» принципів побудови і функціонування системи оподаткування; поєднання податкових інтересів всіх рівнів влади; гармонізація оподаткування [5 с.197], у тому числі, гармонізація податків [11, с. 28-29] тощо.

Всі означені напрямки гармонізації, мають на нашу думку, усунути сутнісні деформації податкових відносин, обумовлені суперечностями економічних, податкових інтересів всіх задіяних суб'єктів системи оподаткування. Вчені різних галузей знань вже пропонують розв'язання цих суперечностей виключно з інституційно-правових позицій через податкові, чи судові спори, або позасудове взаємовигідне вирішення податкових конфліктів за допомогою так званих медіаторів (третьої, неупередженої сторони) [2, с.164]. При цьому, не лише юристи, але й економісти вважають, що податкові конфлікти можуть розв'язуватися саме в процесі змін податкового законодавства (зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування, гармонізація націо-

нального податкового законодавства із законодавством ЄС тощо) [3, с.75]. Правознавці, навпаки, вважають, що причина податкових конфліктів криється саме у нестабільності податкового законодавства [12; 13], звідси, як відмічалося вище, принципи функціонування системи оподаткування не «наближені» до принципів її побудови.

Домінуючий на сьогодні інституціонально-правовий підхід до розв'язання конфліктів інтересів основних суб'єктів податкової системи (держави, державних податкових органів та підприємств, організацій) також застосовується у визначенні моделей податкової поведінки останніх, як: стандартної моделі, моделі мінімізації, оптимізації, податкового планування та запобігання у межах правового поля, та моделей ухилення, уникнення від сплати податків поза межами правового поля, що кваліфікуються вже як протиправні діяння [14].

В межах сучасного економіко-психологічного підходу проблему гармонізації податкових відносин пропонується вирішувати за допомогою так званої моделі «слизького схилу», розробленої вченими Віденської школи економічної психології Е. Кірхлером, Е. Хьольцлом та І. Валем, за якою законотворчність (добровільне рішення сплачувати податки) поведінка платників податків через певні чинники (збільшення податкового тягаря, фінансові проблеми з бізнесом, кризові явища в економіці тощо) може змінитися на протиправну. Швейцарськими вченими робиться висновок про те, що законотворчність податкова поведінка базується на довірі владі та не вигідності вибору платником протиправної поведінки. Базова модель неоавстрійців виходить з того, що влада є інструментом, який держава в односторонньому порядку застосовує до платника податків, при цьому не береться до уваги влада самих платників, тобто можливості їх зворотних дій на податкові рішення держави. Дослідник О. Полунін, аналізуючи модель «слизького схилу», справедливо додає, що має бути забезпечений «баланс влад», тобто влади державної податкової адміністрації та влади, яка належить платникові податків, що врешті решт, визначить, на нашу думку, не лише поведінку особи платника, але й податкових органів [15].

Ми цілком згодні з дослідниками, які вважають методологічною помилкою неврахування інтересів населення як носія податків, на якого значною мірою перекладається податкове навантаження суб'єктів податку – безпосередніх учасників процесу справляння податку (платників, держави, державних органів). [7, с. 18-19]. Отже, розробляючи напрями і заходи щодо гармонізації податкових відносин, необхідно збалансування податкових інтересів за всіма інституціональними рівнями суб'єктів, включаючи персональний рівень (нанорівень), що вимагає застосування не лише монодисциплінарних, але й багатьох міждисциплінарних підходів. Отже, теоретико-методологічні основи побудови дієвої податкової системи й відповідного ефективного податкового механізму мають розроблятися на міждисциплінарній платформі – інтеграції основних методологічних підходів. Проте, у подальших розробках теорії податкового менеджменту дослідники продовжують застосовувати здебільшого монодисциплінарні методи (балансовий, рівноважний, оптимізаційний тощо) і значно меншою мірою міждисциплінарними. Зайвий моно-

дисциплінаризм фахівців з питань податкового менеджменту має більш практичний, точніше, інструментально-прикладний характер, а зроблені висновки і рекомендації остаточно закріплюють домінування емпіричного дослідницького підходу над теоретичним підходом.

Між тим, теоретична обмеженість сучасної монодисциплінарної платформи дослідження проблем податкового менеджменту, не дозволяє скласти системне бачення людини, підприємств, держави у соціумі. На наш погляд, для формування міждисциплінарної платформи дослідження податкових відносин, які відбиваються у комплексі наукових понять («податковий менеджмент», «податкова система», «система податків», «система оподаткування», «податкова політика» тощо), необхідно виявити можливості активізації методологічних моно- і міждисциплінарних дослідницьких підходів різних галузей знань.

Як впливає з викладеного матеріалу, на сьогодні, активно опрацьовуються такі методологічні підходи, як:

- інституціонально-правовий підхід, який в основному базується на позитивістській теорії праворозуміння, яка бачить у праві сукупність норм чи правил поведінки, встановлених і забезпечених примусом від влади до всіх потенційних платників податків, безвідносно до конкретної людини. Протидії щодо виконання податкових обов'язків можуть розглядатися всіма суб'єктами (безпосередніми і опосередкованими) системи оподаткування як реакція на примус влади, в основі якого є не співпадіння економічних інтересів.

При ознайомленні із західним досвідом оподаткування та формуванні власної наукової термінології [16; 17] виникає наразі питання щодо доцільності застосування юснатуралістичної правової концепції взаємовідносин, згідно якої має формуватися природно-правовий тип праворозуміння, за яким людиною, соціальною групою правові закони соціума мають сприйматися як щось постійне та незмінне, уподібнене досконалим законам природи, звідси, довершене і розумне. З цього вимоги держави щодо сплати податків підприємствами і населенням, і рішення цих підзвітних суб'єктів щодо безумовного виконання своїх податкових обов'язків, мають вважатися нормальним природним явищем, яке не викликає ніяких протидій.

Нарешті, з акцентом на права людини розглядається соціологічна теорія праворозуміння господарських взаємовідносин, за якою основою права визнаються реальні суспільні відносини, що зумовлює необхідність пристосовувати норми права до життєвих потреб конкретних індивідів через процес правозастосування, тобто через владну діяльність компетентних органів та посадових осіб з підготовки і прийняття індивідуального юридичного рішення на основі конкретних правових норм. Отже, на відміну від юснатуралістичної концепції праворозуміння, соціологічна теорія припускає можливість протидії виконання податкових обов'язків на рівні конкретної особи (фізичної і юридичної). Позитивістська теорія праворозуміння, навпаки, вважає протиправні дії у процесі оподаткування як зворотну реакцію інституціональних і персоніфікованих суб'єктів на примус держави, не лише можливим, але й цілком закономірним явищем;

- біхевіористичний (поведінковий) підхід до дослідження податкових відносин наразі претендує на системне бачення податкової поведінки людини, підприємства, державного апарату у суспільстві. Дослідження за цим підходом переходять у площину вивчення впливу генетичної пам'яті, особливостей національно-етнічних рис, релігійних вподобань, психологічних характеристик людини як такової, у тому числі, її ментальності, на поведінку різних інституціонально-персоніфікованих суб'єктів за різними напрямками їх господарсько-управлінської, у тому числі, податкової діяльності.

Як відмічається у науковій та навчальній літературі з питань адміністрування податків, у Західній Європі ще у 60-х рр XX ст. досліджувалися соціально-психологічні фактори, що мотивують/демотивують законослухняну поведінку платників податків. Німецький соціолог Р. Штрюмпель виявив, що значну мотивуючу функцію виконує так званий «податковий менталітет» - норми, установки, переконання, що розділяються податковою владою та платниками податків в кожній нації.

Дослідження показали, якщо податковий менталітет у своїй основі опирався «ворожим» оподаткуванню, то твердий (жорсткий) примус ставав непродуктивним і навіть шкідливим, оскільки провокував ще більший опір, що не сприяло досягненню поставлених цілей перерозподілу національного доходу [18; 19]. Примітно те, що дослідження реакцій платників податків Північної Європи показало, що впливовими факторами на рішення щодо податкового обману є такі «об'єктивні величини», як: «фактор навчання» і «фактор системи контролю». За результатами дослідження виявилось, що серед опитуваних – інтерналів (людей, які свідомо приймають на себе відповідальність за наслідки своїх дій), особи з вищою освітою частіше схильні до податкового обману, ніж особи з середньою і нижче освітою [18];

- соціокультурний підхід, на нашу думку, може розв'язати описані парадоксальні ситуації стосовно сплати податків та вирішити багато інших проблем людських взаємодій, адже за цим підходом визнається (за П. Сорокіним) нерозривна триада зв'язків особистості, суспільства, культури [20, с.218; 21]. Соціолог Н. Лапін, коментуючи особливості цих нерозривних зв'язків, підкреслив, що суспільство для забезпечення цілісності своєї соціокультурної системи (середовищі буття людини), має виконувати певні соціетальні функції (життєзабезпечуючу, духовно-інтегруючу, статусно-диференціюючу та владно-регулятивну). Функція життєзабезпечення виступає як виробництво, обмін і розподіл матеріальних благ, які задовольняють потреби членів суспільства. Владно-політичне регулювання покликане забезпечити ефективне використання матеріальних та інших ресурсів, що створюються суспільством. Культурно-духовна інтеграція означає узгодження дій індивідів. Соціально-статусна диференціація забезпечує збереження і зміну структури статусів і ролей (ролевих позицій) суб'єктів і об'єктів соціальних взаємодій [22]. Отже, коли соціетальні функції соціуму реалізуються, більш того, є збалансованими, то соціальні «колізії» не виникають ні в якій сфері життєдіяльності суспільства, у тому числі, податковій.

На думку сучасних соціологів, економістів, психологів, соціокультурний підхід за своїм змістом є зразковим міждисциплінарним підходом, адже в

ньому поєднуються знання соціуму за такими аспектами, як: історичний (соціальна історія), культурний (культурологія), національно-етнічний (етнологія, історична антропологія), психологічний (соціальна психологія), ціннісний (аксеологія) [23, с. 9].

Отже, дослідники визнають можливість застосування у межах соціокультурного підходу декількох методів, які забезпечують міждисциплінарний характер досліджень, це: по-перше, культурно-генетичний метод, за яким відтворення діяльності розглядається за історично заданими основами, культуроутворюючими чинниками (генетичним «кодом культури»), які проявляються як момент постійності людської діяльності, що змінюється; по-друге, антропологічний метод, змістом якого є дослідження людини з її почуттями, умонастроями, переживаннями, реакціями на економічне середовище і природне довкілля [23, с. 10-11; 24], які закріплюються у ментальності людей, габітуалізуються у набутих чи автоматичних програмах поведінки людей та інших продуктах індивідуальної соціалізації, інституціоналізуються через формальні і неформальні норми.

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, слід відзначити наступне:

1) теорія податкового менеджменту й системи оподаткування понині базується на концептуальних засадах монодисциплінарних методах дослідження, які за наявності нерозв'язаних проблем, демонструють вичерпання свого дослідницького потенціалу;

2) методологічна обмеженість сучасної монодисциплінарної платформи дослідження проблем оподаткування не дозволяє: по-перше, скласти системне бачення людини, підприємств, держави у соціумі з певним набором моделей поведінки за різними сферами діяльності, у тому числі, податкової; по-друге, розділити проблеми внутрішньої і зовнішньої гармонізації національних податкових відносин та визначити їх першочерговість; по-третє, використати дослідницький потенціал інших галузей знань;

3) звідси, оптимальне поєднання дослідницьких можливостей таких міждисциплінарних за своїм змістом підходів, як: соціокультурного, економіко-психологічного, біхевіористичного, інституціонально-правового, дозволить ефективно розпочати створення міждисциплінарної платформи вивчення існуючої сукупності реальних податкових відносин для розробки теоретичної моделі їх функціонування та ефективних механізмів відповідного (економічного, адміністративного, правового тощо) впливу на рішення державних податкових органів, підприємств, індивідів щодо гармонізації не лише їх податкових, але й бюджетних, господарських, виробничих тощо відносин.

1. Замасло О.Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика: монографія / О.Т. Замасло. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 420 с.

2. Сидорович О.Ю. Вирішення конфлікту інтересів між платниками податків та фіскальними органами: пріоритети реформування/О.Ю. Сидорович//Світ фінансів. ТНЕУ. 2016. № 1. С. 160–172.

3. Левицька С.О., Цимбалюк А.Ф. Податковий менеджмент на макрорівні: вітчизняна та міжнародна практики впровадження/ С.О. Левицька, А.Ф. Цимбалюк//Фінансова система України. Наукові записки. Серія «Економіка». 2011. Випуск 16. С. 69-77.

4. Тарангул Л. Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика) : [монографія]/ Л. Л. Тарангул. Ірпінь : Акад. ДПС України, 2009. 286 с.

5. Супруненко С.А. Податкове планування як засіб гармонізації взаємовідносин держави та суб'єктів господарювання/С.А. Супруненко// Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Том 13. С. 194-200.

6. Дема Д.І., Шевчук І.В. Податковий менеджмент: адміністрування податків і зборів [Текст]: навч. посіб. / Д. І. Дема, І. В. Шевчук; за заг. ред. канд. екон. наук, проф. Д. І. Деми. Житомир: ЖНАЕУ, 2014. 323 с.

7. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори/А.І. Крисоватий, В.А. Валігура// Монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. 248 с.

8. Гончарова В.Г. Теоретико-методичні підходи до формування та реалізації податкової політики на регіональному рівні/ В.Г. Гончарова//Ефективна економіка. 2013. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1751>.

9. Юдіна (Каламбет) С.В., Сілін Р.С. Економічні рівні податкового менеджменту/С.В. Юдіна (Каламбет), Р.С. Сілін//Бізнес-навігатор. 2017. Випуск 3(42). С. 152-155.

10. Податкова система: [підручник] / [Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк]. К. : Атіка, 2006. 920 с.

11. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС: монографія/ за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ «Акад. фін. Управління». К., 2017. 448 с.

12. Ясько І.В. Принципи оподаткування. URL:<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2178/vnulpurn201582422.pdf>.

13. Кліменко Д. І. Становлення та функціонування податкової системи України /Д.І. Кліменко// Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. Вип. 87 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2020. С. 72-77.

14. Глушенко А.А. Моделі поведінки платників податків у системі економічної безпеки підприємства. URL: https://thesis.at.ua/publ/2014_r_bezpekoznavstvo_teoriya_ta_praktika_15_03_15_04/glushhenko_a_a_modeli_povedinki_platnikov_podatkov_u_sistemi_ekonomichnoji_bezpeki_pidpriemstva/10-1-0-315.

15. Полунін О. Поведінка платника податків: пропозиція із розширення моделі «слизького схилу». Психогія і суспільство. 2018. № 1-2. С. 171- 186.

16. Ломака Є.А. Дослідження існуючих систем оподаткування в країнах з розвинутою економікою//Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2019. Вип. 9. С.115-120.

17. Баїк О.І. Про формування наукової термінології податкового права України /О.І. Баїк// Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 807. С. 9-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_807_4.

18. Моделі поведінки платника податків. URL: <http://www.um.co.ua/7/7-14/7-143367.html>.

19. Гриньова Н., Глушенко О. Вибір моделі поведінки виконання податкових зобов'язань для формування податкової стратегії підприємства [Текст] / Н Гриньова, О. Глушенко// Наука молода: зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. 2009. № 11. С. 85-90.

20. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество / Общ. ред. А. Ю. Самогонова. М.: Политиздат, 1992. 434 с.

21. Михайлюк О. (2016). Соціокультурний підхід як методологія історичного дослідження. *Ukrainian Peasant*, (16). Рр. 9-14. Retrieved from <https://ukr-selianyn-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1014>.

22. Лапин Н. И. Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры/Н.И. Лапин// Социологические исследования. 2000. №7. С. 3-12.

23. Михайлюк О.В. Соціокультурний підхід як методологія історичного дослідження/О.В. Михайлюк//Український селянин. 2016. Випуск 16. С.9-14.

24. Резник Ю.М. Социокультурный подход как методология исследований/ Ю. М. Резник // Вопросы социальной теории. 2008. Том II. Вып. 1(2). С. 305-328.

1. Zamaslo O.T. Podatkova systema Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia /O.T. Zamaslo. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2017. 420 s.

2. Sydorovych O.Iu. Vyryshennia konfliktu interesiv mizh platnykamy podatkov ta fiskalnymy orhanamy: pryorityty reformuvannia/O.Iu Sydorovych//Svit finansiv. TNEU. 2016. № 1. S. 160–172.
3. Levytska S.O., Tsybaliuk A.F. Podatkovi menedzhment na makrorivni: vitchyzniana ta mizhnarodna praktyka vprovadzhennia/ S.O. Levytska, A.F. Tsybaliuk//Finanova systema Ukrainy. Naukovi zapysky. Seriya «Ekonomika». 2011. Vypusk 16. S. 69–77.
4. Taranhul L. L. Opodatkuvannia ta rehionalnyi rozvytok (teoriia i praktyka) : [monohrafiia]/ L. L. Taranhul. Irpin : Akad. DPS Ukrainy, 2009. 286 s.
5. Suprunenko S.A. Podatkove planuvannia yak zasib harmonizatsii vzaiemovidnosyn derzhavy ta subiektiv hospodariuvannia/S.A. Suprunenko// Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats / Ternopilskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet; redkol.: S. I. Shkaraban (holov. red.) ta in. Ternopil: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr Ternopils'koho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu «Ekonomichna dumka», 2013. Tom 13. S. 194–200.
6. Dema D.I., Shevchuk I.V. Podatkovi menedzhment: administruvannia podatkov i zboriv [Tekst]: navch. posib. / D. I. Dema, I. V. Shevchuk; za zah. red. kand. ekon. nauk, prof. D. I. Demy. Zhytomyr: ZhNAEU, 2014. 323 s.
7. Krysovatyi A. I., Valihura V. A. Dominanty harmonizatsii opodatkuvannia: natsionalni ta mizhnarodni vektory/A.I. Krysovatyi, V.A. Valihura// Monohrafiia. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2010. 248 s.
8. Honcharova V.H. Teoretyko-metodychni pidkhody do formuvannia ta realizatsii podatkovoi polityky na rehionalnomu rivni/ V.H. Honcharova//Efektyvna ekonomika. 2013. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1751>.
9. Yudina (Kalambet) S.V., Silin R.S. Ekonomichni rivni podatkovoho menedzhmentu/S.V. Yudina (Kalambet), R.S. Silin//Biznes-navihator. 2017. Vypusk 3(42). S. 152–155.
10. Podatkova systema: [pidruchnyk] / [Iu.B. Ivanov, A.I. Krysovatyi, O.M. Desiatniuk]. K. : Atika, 2006. 920 s.
11. Podatkova harmonizatsiia v Ukraini v umovakh realizatsii Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu i YeS: monohrafiia/ za red. A. M. Sokolovskoi ; DNNU «Akad. fin. Upravlinnia». K., 2017. 448 s.
12. Yasko I.V. Pryntsypy opodatkuvannia. URL:<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2178/vnulpurn201582422.pdf>.
13. Klimenko D. I. Stanovlennia ta funktsionuvannia podatkovoi systemy Ukrainy /D.I. Klimenko// Aktualni problemy derzhavy i prava: zb. nauk. pr. Vyp. 87 / redkol.: H. I. Chanysheva (holov. red.) ta in. Odesa: Helvetyka, 2020. S. 72–77.
14. Hlushchenko A.A. Modeli povedinky platnykiv podatkov u systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. URL: https://thesis.at.ua/publ/2014_r_bezpekoznavstvo_teorija_ta_praktika_15_03_15_04/glushchenko_a_a_modeli_povedinki_platnykiv_podatkov_u_systemi_ekonomichnoji_bezpeki_pidpriemstva/10-1-0-315.
15. Polunin O. Povedinka platnyka podatkov: propozyitsia iz rozshyrennia modeli «slyzkoho skhylyu». Psykhohiia i suspilstvo. 2018. № 1–2. S. 171–186.
16. Lomaka Ye.A. Doslidzhennia isnuichykh system opodatkuvannia v krainakh z rozvynenoio ekonomikoio/Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm». 2019. Vyp. 9. S.115–120.
17. Baik O.I. Pro formuvannia naukovoii terminolohii podatkovoho prava Ukrainy /O.I. Baik// Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Yurydychni nauky. 2014. № 807. S. 9–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_807_4.
18. Modeli povedinky platnyka podatkov. URL: <http://www.um.co.ua/7/7-14/7-143367.html>.
19. Hrynova N., Hlushchenko O. Vybir modeli povedinky vykonannia podatkovykh zoboviazan dlia formuvannia podatkovoi stratehii pidpriemstva [Tekst] / N Hrynova, O. Hlushchenko// Nauka moloda: zb. nauk. prats molodykh vchenykh TNEU. 2009. № 11. S. 85–90.
20. Sorokyn P. Chelovek, tsyvylyzatsiia, obshchestvo / Obshch. red. A. Yu. Samohonova. M.: Polytyzdat, 1992. 434 s.
21. Mykhailiuk O. (2016). Sotsiokulturnyi pidkhid yak metodolohiia istorichnoho doslidzhennia. Ukrainian Peasant, (16). Rr. 9–14. Retrieved from <https://ukr-selianyn-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1014>.
22. Lapyn N. Y. Sotsyokulturnii podkhod y sotsyetalno-funktsionalnye struktury/N.Y. Lapyn// Sotsyolohycheskye yssledovaniia. 2000. №7. S. 3–12.
23. Mykhailiuk O.V. Sotsiokulturnyi pidkhid yak metodolohiia istorichnoho doslidzhennia/O.V. Mykhailiuk//Ukrainskyi selianyn. 2016. Vypusk 16. S.9–14.
24. Reznik Yu.M. Sotsyokulturnii podkhod kak metodolohiia yssledovaniy/ Yu. M. Reznik // Voprosy sotsyalnoi teoryi. 2008. Tom II. Vip. 1(2). S. 305–328.